

شناخت تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد با تأکید بر عوامل

جمعیت‌شناختی شهر همدان سال ۹۴

رضا نوری^۱ - علی بابائیان^۲

چکیده

این پژوهش با عنوان «شناخت تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد با تأکید بر عوامل جمعیت‌شناختی» انجام شده است. روش تحقیق حاضر، روش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری مورد مطالعه را کلیه جوانان دختر و پسر معتاد شهر همدان در محدوده سنی ۱۵-۴۰ ساله شهرستان همدان در سال ۱۳۹۴ تشکیل داده که بر اساس اطلاعات موجود تعداد کل این افراد ۲۶۸۰ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برابر با ۳۳۶ نفر برآورد شده و واحدهای تحلیل با شیوه طبقه‌بندی ساده انتخاب گردیدند. برای گردآوری اطلاعات، از یک پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده گردید. روایی پرسشنامه‌ها به شیوه صوری و محتوایی و سنجش پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ انجام گردید که میزان پایایی حاصله در تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آمار توصیفی جهت توصیف اطلاعات و در بخش آمار استنباطی و جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون‌های رگرسیون خطی ساده، گروه‌های مستقل، تحلیل واریانس یک‌طرفه و رگرسیون خطی چند متغیری استفاده گردید. کلیه اطلاعات پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ تجزیه و تحلیل و توسط نرم‌افزار AMOS آزمون مدل شد. نتایج این بررسی نشان داد که بین عوامل سه‌گانه مورد مطالعه در راستای بیکاری و اعتیاد به مواد مخدر یعنی نابرابری در فرصت‌های شغلی، فقر فرهنگی ناشی از بیکاری، فقر مادی ناشی از بیکاری، و عوامل جمعیت‌شناختی یعنی جنسیت، سن و میزان تحصیلات هر سه مؤلفه اقتصادی بر روی گرایش به اعتیاد جوانان شهرستان همدان اثر داشته اما از بین مؤلفه‌های جمعیت‌شناختی تنها سن اثر معنادار داشته و میزان تحصیلات و جنسیت عوامل اثرگذار بر گرایش به اعتیاد مواد مخدر شناسایی نشدند.

واژگان کلیدی: بیکاری، اعتیاد به مواد مخدر، جوان، شهر همدان

۱. کارشناسی ارشد- دانشگاه علوم انتظامی امین(نویسنده مسؤل) rezanoori95@gmail.com

۲. دانشیار، گروه مدیریت - دانشگاه علوم انتظامی امین

مقدمه

یکی از عوامل مؤثر و شاید اصلی‌ترین عامل بعد از بنیان خانواده در گسترش اعتیاد به مواد مخدر در جامعه ما، معضل بیکاری است؛ معضلی که بنا به نظر کارشناسان با افزایش اعتیاد به مواد مخدر رابطه مستقیم داشته و هرچقدر بیکاری افزایش می‌یابد، به نسبت آن، اعتیاد به این بلای خانمان‌سوز نیز افزایش می‌یابد. به اعتقاد تحلیل‌گران اجتماعی، اعتیاد به مواد مخدر، به‌عنوان یکی از مسائل پیچیده اجتماعی در عصر حاضر است که زمینه‌ساز بروز بسیاری از آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی است. به‌عبارت‌دیگر، رابطه اعتیاد با مسائل اجتماعی ارتباط دوجانبه است. از یکسو اعتیاد، جامعه را رو به رکود و انحطاط می‌کشد و از سوی دیگر پدیده‌ای است که ریشه در مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه دارد. اعتیاد، گرایش فرد را به اصول اخلاقی و معنوی و ارزش‌های اجتماعی کاهش می‌دهد. به‌طوری‌که آسیب‌شناسان اجتماعی، اعتیاد را به‌مثابه «جنگ شیمیایی خانگی» و «جنگ بدون مرز» می‌دانند. سازمان بهداشت جهانی (۱۹۹۹)، مسأله مواد مخدر، اعم از تولید، انتقال، توزیع و مصرف را در کنار سه مسأله جهانی دیگر یعنی تولید و انباشت سلاح‌های کشتار جمعی، آلودگی محیط زیست، فقر و شکاف طبقاتی، ازجمله مسائل اساسی شمرده است که حیات بشری را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در عرصه جهانی مورد تهدید و چالش جدی قرار می‌دهد و در عرصه ملی نیز کشور ایران، به جهت ساختار جمعیتی، موقعیت ژئوپلیتیکی و فقدان استراتژی و طرح جامع ملی مبارزه با عرضه، کاهش تقاضا و درمان معتادان، به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین کشورهای جهان در مقابل مسأله مواد مخدر است. گزارش‌های آماری حاکی از گسترش فزاینده اعتیاد به مواد مخدر است. به‌طوری‌که اعتیاد، بعد از بیکاری و گرانی، سومین معضل اجتماعی است (محبوبی منش، ۱۳۹۳).

بیکاری عریان‌ترین واژه‌ای است که با تأثیرات مخرب و مستمر، بسیاری از مشکلات را به وجود می‌آورد. بیکاری در یک کلام مساوی است با انواع فقر که مهم‌ترین آن فقر اقتصادی است. بیکاری مولد اعتیاد، طلاق، تن‌فروشی و فحشاء، بی‌سوادی، بی‌خانمانی، دزدی، جرم و جنایت است. استمرار بیکاری موجب بی‌قیدی و بی‌مسئولیتی، عقب‌ماندگی و توسعه‌نیافتگی است و سبب‌ساز اصلی آسیب‌های اجتماعی، گسترش لومپنیزم و اوباشی‌گری، ناامنی اجتماعی و انواع مفسده‌هایی که اساس یک جامعه را به تباهی می‌کشد. هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به با تأکید بر عوامل جمعیت شناختی در شهر همدان است.

همه‌انسان‌ها برای گذراندن زندگی خود نیاز به تلاش و فعالیت دارند. نیازهای فردی و اجتماعی افراد در گرو کار و تلاش است و جامعه نیز برای گرداندن چرخ تولید در تمامی عرصه‌ها، به نیروی کار جوان نیاز دارد. در واقع بدنه اجتماع از وجود هرگونه نقص در گوشه‌ای از این پیکر، آسیب می‌بیند. بیکاری یکی از بزرگ‌ترین معضلاتی است که توازن و تعادل جامعه را به هم می‌ریزد و باعث ایجاد بحران‌های متعدد در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، روانی و سیاسی می‌شود. بیکاری در واقع شاهرگ اصلی معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی است و حل آن بسیاری از مشکلات اجتماعی، اقتصادی و روانی جامعه را برطرف می‌کند. کار و اشتغال باعث افزایش منزلت اجتماعی فرد می‌شود. جوان فعال در خانواده احساس رضایتمندی دارد و افراد خانواده نیز در کنار سرپرست خانواده احساس امنیت و آرامش می‌کنند. بیکاری در بیشتر موارد باعث بروز تنش در خانواده‌ها و باعث برهم خوردن آرامش در خانواده می‌گردد. فرد جوان از خلال موقعیت‌ها و تجارب اجتماعی است که می‌تواند استعدادهای بالقوه خود را متجلی نموده و آماده پذیرش نقش‌های اجتماعی شود و برای انعکاس نقش‌های اجتماعی خود ناچار است به برخی از قواعد و دستورالعمل‌های اجتماعی

(خواه رسمی، خواه غیررسمی) تن دهد. چنین سازوکاری به وسیله جامعه برای فرد ساخته و پرداخته می شود و از طریق نهادهای اجتماعی و فردی آماده همنوایی با دیگر هموعانش می شود.

«کار» ابتدایی ترین حق طبیعی انسان است چرا که نوع بشر در پاسخ به نیازهای خود ناگزیر از انجام آن است و مهم ترین، مبرم ترین و ضروری ترین حق است چرا که در صورت نبود شرایط کار، شرایط زیستی فرد به شدت به خطر می افتد. نبود شرایط کار، یعنی بیکاری و هر چه نرخ بیکاری بالاتر رود، در مقابل درآمد فرد و خانوار پایین خواهد آمد و کاهش درآمد هم یعنی افزایش فقر. فقر هم تأثیر تعیین کننده ای در توسعه نیافتگی و پسرفت کشور در همه شئون دارد. نبود شرایط کار، رواج بیکاری را به دنبال دارد و این آغاز فاجعه ای است که شرایط زیستی را هدف گیری می کند. از طرفی این قشر از جامعه به لحاظ عدم دستیابی به فرصت های شغلی و نابرابری ها در جامعه، زمینه های سوق یافتن به سوی انحرافات اجتماعی من جمله اعتیاد را در پی خواهد داشت.

آنچه مسلم است در حال حاضر با امعان نظر به شواهد عینی و تحقیقات صورت گرفته در مراکز علمی و از طریق اطلاعات مکتسبه از طریق افراد آگاه، اساتید دانشگاه ها، مسئولین کمپ های ترک اعتیاد خصوصاً اعضای انجمن NGO و خانواده های آنان، غالباً موضوع بیکاری به عنوان تنش و عامل اصلی اعتیاد اشاره داشته اند که نمونه آماری شهر همدان نیز با توجه به وضعیت جغرافیایی-اقتصادی آن از این امر مستثنا نبوده و نقش بیکاری به عنوان عامل مهمی در گرایش این قشر به اعتیاد خودنمایی می کند که در ادامه مسائل و معضلاتی را جهت جامعه و دستگاه های اجرایی و امنیتی ایجاد می نمایند که با اقدامات مقابله ای و درمانی نتیجه لازم کسب نمی گردد.

بنابراین، در این راستا تحقیق حاضر درصدد است که به سؤال اصلی با این عنوان که آیا بیکاری با تأکید بر عوامل جمعیت شناختی در گرایش جوان به اعتیاد به مواد مخدر نقشی دارد یا خیر؟ و با کنکاش در این خصوص نسبت به تبیین راهکارهای اجرای مقابله با آن گام کوچکی در جهت رفع آلودگی و پیشگیری از گرایش این قشر به اعتیاد بردارد.

افزایش بیکاری، مخصوصاً در قشر جوان، مسائل و مشکلات اجتماعی و انحرافات مانند اعتیاد را در پی داشته، حیات اقتصادی را نیز با خطر روبرو می‌کند. مهم‌تر از همه اینکه تمامی ارزش‌های فرهنگی جامعه را به هلاکت و نابودی می‌کشاند و در درازمدت باعث به وجود آمدن انواع آسیب‌های اجتماعی می‌شود که هم به صورت فردی و هم به صورت اجتماعی در شخص بیکار بروز می‌نماید. بی‌شک، عامل انسانی یکی از بارزترین عوامل در جهت توسعه و آبادانی هر کشوری به شمار می‌رود. این امر نیز بر کسی پوشیده نیست که دوام و بقای جوامع به تعامل و چگونگی روابط افراد آن با یکدیگر بستگی دارد. بنابراین با توجه به حساسیت دوره جوانی و آسیب‌پذیری جوانان شناخت ویژگی‌های منحصربه‌فرد آنان و خانواده و شرایط زندگی و نوع جو حاکم بر آن و نیز تعامل این دو مؤلفه باهم می‌تواند باهم باعث بروز و ظهور استعدادهای جوانان شود. این پدیده می‌تواند پیامدها و مسائلی مانند انحرافات رفتاری و اجتماعی و بزهکاری جوانان را به همراه داشته باشد. بدین لحاظ، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. غافل ماندن از نوجوانان و جوانان و مسائل آنان، خسارت‌های جبران‌ناپذیری برای جامعه دارد. شهرستان همدان به واسطه قرار گرفتن در جوار استان‌های غربی و دارا بودن شرایطی از قبیل گستردگی خارج از قواره شهری، وجود مشاغل کاذب، آمار بالای بیکاری، مهاجرت بیش از حد قومیت‌های گوناگون و مختلف و غیربومی بودن بخش عمده‌ای از جمعیت این شهر به گونه‌ای که برابر اعلام مسئولین

انتظامی استان، اعتیاد ساکنان به خصوص حاشیه شهر بسیار زیاد است و دامنه آن نیز رو به افزایش است و از طرفی کار تحقیق جامعی در سطح استان صورت نگرفته است بدین ترتیب به نظر می‌رسد با توجه به مقوله بیکاری جوانان و عوامل مؤثر بر گرایش آنان به اعتیاد، از جمله موضوعات مهم و کلیدی برای تحقیق و پژوهش و تبیین و پیش‌بینی هر چه بیشتر مسائل آنها است.

کاربرد اصلی از انجام چنین پژوهش‌هایی در واقع بررسی شناخت تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر به منظور یافتن راهکارهایی مناسب‌تر در جهت شناسایی نیازهای جوانان و برنامه‌ریزی دقیق و منسجم در خصوص ایجاد فرصت‌های شغلی و برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد است.

افراد و مؤسسات بسیاری از نتیجه این‌گونه تحقیقات بهره می‌برند که می‌توان به مراکز مطالعاتی و پژوهشی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا، ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور، معاونت اجتماعی ناجا، دانشگاه علوم انتظامی و سایر مراکز آموزشی ناجا به‌منظور ارائه نتایج حاصل از تحقیق در کلاس‌های درسی، وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی، دفاتر تحقیقات کاربردی ناجا و دفتر تحقیقات کاربردی و معاونت اجتماعی فرماندهی انتظامی استان همدان، والدین گرامی و خود جوانان اشاره نمود.

نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی و آنومی (که از آن تحت عنوان نظریه فشار نیز یاد می‌شود)، از سنت‌های تحقیقی و نظری متفاوتی به وجود آمده‌اند. اگرچه، به لحاظ این‌که آنها موضوع مشترکی دارند، معمولاً در یک فصل منظور می‌شوند، هرکدام از آنها نظم، ثبات و هماهنگی اجتماعی را منشأ ایجاد هم‌نویی می‌دانند، درحالی‌که بی‌نظمی و عدم هماهنگی را منشأ بروز جرم و انحراف محسوب می‌کنند. یک نظام اجتماعی (یک جامعه، اجتماع، یا خرده نظام در درون یک جامعه) در

صورتی تحت عنوان یک نظام اجتماع سازمان یافته و هماهنگ توصیف می شود که در خصوص هنجارها و ارزش های آن نوعی اتفاق نظر درونی و اجماع رأی وجود داشته باشد، میان اعضای آن همبستگی قوی به وجود آید و تعامل اجتماعی به گونه ای منظم در آن جریان یابد. برعکس، در صورتی که در همبستگی و انسجام اجتماعی آن خللی حاصل شود، یا کنترل اجتماعی در آن دستخوش زوال گردد یا بین اجزا و عناصر آن تفرقه و پراکندگی به وجود آید، نظامی بی سازمان و آنومیک (نابسامان) توصیف می شود. هرکدام از این نظریات قائل به این نکته هستند که هر چه همبستگی و انسجام در درون یک گروه، اجتماع یا جامعه کمتر باشد، میزان جرم و انحراف در آن بالاتر خواهد بود. هر یک از آن ها تلاش می کنند میزان بالای جرم و بزهکاری در بین طبقات پایین محروم و گروه های قومی را تبیین نمایند. هر دو نظریه، در برخی مواقع، به طور خاص بر روی دسته های بزهکار و مجرم و خرده فرهنگ ها نیز متمرکز شده اند. (آکرز، ۲۰۰۴: ۱۵۹)

بی سازمانی اجتماعی از طریق آثار رابرت بورسیک، رابرت سمپسون^۱ و سایر کسانی که این نظریه را مورد تحلیل مجدد قرار دادند، توجه نظری احیا شده ای را به خود جلب نموده و ضمن مرتبط کردن این نظریه با نظریه های فعلی، انتقاداتی را نیز متوجه آن نموده است. (بورسیک و گراسمیک^۲، ۱۹۹۳) خاطرنشان می سازند که شاو و مک کی^۳ مفروض نمی دارند که بوم شناسی شهری، شرایط اقتصادی محلات شهری و تغییرات اجتماعی سریع، علل مستقیم جرم و بزهکاری می باشند، بلکه شاو و مک کی چنین مطرح می کنند که بی سازمانی اجتماعی باعث تحلیل

---

1. Akers
2. Bursik & Sampson
3. Bursik & Grasmik
4. Shaw and Mackey

رفتن کنترل اجتماعی غیررسمی در درون محلات و اجتماع شده، لذا میزان جرم افزایش می‌یابد.

فقدان یا ضعف کنترل اجتماعی عنصر مهمی است که در پشت مفهوم بی‌سازمانی اجتماعی وجود دارد و همین عنصر است که بی‌سازمانی اجتماعی را با نظریه‌های نوین کنترل اجتماعی پیوند می‌دهد. (وارنر و پیرس^۱، ۱۹۹۳) در مطالعه خود نشان داده‌اند که رابطه‌ای قوی بین میزان تلفن به پلیس (توسط قربانیان تجاوز و سرقت) و فقر محلات، ناهمگونی نژادی، بی‌ثباتی جمعیتی، گسیختگی خانواده و تراکم بالای واحدهای مسکونی به‌عنوان شاخص‌های بی‌سازمانی اجتماعی وجود دارد. این ایده که بی‌سازمانی اجتماعی از طریق به تحلیل بردن کنترل اجتماعی غیررسمی بر روی جرم و انحراف تأثیر می‌گذارد، با تحقیقاتی که کسانی چون (گاتفردسن^۲، ۱۹۹۱)، (بورسیک^۳، ۱۹۸۸)، (سامپسون و گروز^۴، ۱۹۸۹)، (بورسیک و گراسمیک^۵، ۱۹۹۳) انجام داده‌اند، تأیید شده است. دربارهٔ آزمون رابطهٔ بین جنبه‌های مختلف بی‌سازمانی اجتماعی و جرم، مطالعات و پژوهش‌های بسیاری انجام شده است. اغلب این مطالعات بر روی عوامل کلان در سطح اجتماع و روابطشان با میزان جرم متمرکز شده است (سامپسون، ۲۰۰۰) برای مثال، (استارک^۶، ۱۹۸۷) چنین مطرح می‌کند که ویژگی‌های ساختاری نظیر تراکم جمعیتی بالا، بی‌ثباتی زیاد، فقر گسترده و فرسودگی ساختمان‌ها، همگی منجر به میزان بالای جرم خواهند شد. در مطالعه‌ای که (اوزگود و چمبرز^۶، ۲۰۰۰: ۸۱-۱۱۵) درباره جرم جوانان در مناطق روستایی انجام داده‌اند، نشان داده می‌شود که

-
1. Warner and Pierce
  2. Gottfredson, et al
  3. Bursik
  4. Sampson & Groves
  5. Stark
  6. Osgood and Chambers

بی‌ثباتی مکانی، عدم تجانس قومی، گسیختگی خانواده، بیکاری، نابرابری در جامعه و... با میزان بالای برخی جرائم نظیر تجاوز به عنف، ضرب و جرح و استفاده از سلاح عجین است. در مجموع، می‌توان گفت که بی‌سازمانی اجتماعی نتیجه فرایندهای تضاد هنجاری و ارزشی، تغییرات فرهنگی، خلأهای فرهنگی، ضعف روابط اولیه و نامطلوب بودن ساختارهای اقتصادی است (وسه و مسنر^۱، ۱۹۹۹: ۱۵۷) از این رو، این وضعیت باعث کاهش کنترل اجتماعی بیرونی و سوق دادن افراد به سمت رفتارهای انحرافی می‌شود. در واقع، ویژگی‌هایی چون شهرنشینی، تحرک مکانی، ناهمگونی قومی یا نژادی و گسیختگی خانواده، نابرابری‌های اقتصادی که در بطن سازمان جامعه نهفته است و موجب بروز نارضایتی افراد از وضعیت موجود می‌گردد؛ مانع از توانایی اجتماعی در اعمال کنترل اجتماعی بر روی افراد می‌شود (پائولسن و روبینسون^۲، ۲۰۰۴: ۵۷).

زمانی که یک جامعه بیشتر صنعتی می‌شود و تنوع بیشتری پیدا می‌کند، همگام با این تغییرات نمی‌تواند به خواسته‌ها و نیازهای متنوع تمام متعلقین جامعه پاسخ دهد که این خود موجب نابرابری در فرصت‌ها در جامعه شده، در نتیجه حلقه‌های اجتماعی را که بازدارنده رفتارهای جرم‌زا هستند، عقیم نموده، این حلقه‌ها دیگر مؤثر نخواهد بود. در واقع تأثیرات ملازم با توسعه نظیر بالا رفتن آموزش، مهاجرت از روستا، ماهیت ناپایدار نیروی کار، و تأکید بر روی کالاهای مادی، موجب تحلیل رفتن مکانیسم‌های کنترل غیررسمی می‌شود. این شکست در نظام هنجاری، به‌عنوان افزایش دهنده جرم در ملل صنعتی و جوامع در حال توسعه و در حال صنعتی شدن، نگریسته شده است (کرون^۳، ۱۹۷۸: ۶۶۷، به نقل از حقیقتیان، ۱۳۹۴: ۱۱۵).

---

1. Veysel and Messner
2. Paulsen and Robinson
3. Krohn

(فریدیان، ۱۳۷۷) تحقیقی با عنوان «بررسی مشکلات فرهنگی اجتماعی ناشی از بیکاری در استان خوزستان» انجام داده است. جامعه آماری این طرح افراد بیکار شهرستان‌های اهواز، شادگان، مسجدسلیمان، آبادان و خرمشهر می‌باشند که از طریق توزیع پرسشنامه بین این بیکاران جمع‌آوری اطلاعات آماری صورت گرفته است. با توجه به نتایجی که از آزمون فرضیات تحقیق به دست آمده این گونه استنباط می‌گردد که مهم‌ترین مشکل ناشی از بیکاری در ۹۲ شهرهای مورد بررسی، وجود محرومیت‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی شدید در زندگی بیکاران و خانواده‌های آنان است که این موجب گسترش فقر، بی‌سوادی یا کم‌سوادی و ضعف تخصصی بیکاران و... می‌گردد. همچنین باید از پدیده مهاجرت نیز یاد کرد که در دو دیدگاه درون استانی و برون‌استانی وجود دارد (کاجی، ۱۳۷۴) تحقیقی با عنوان «بررسی کلی وضعیت اشتغال و مسئله بیکاری و تأثیرات سوء اجتماعی آن» انجام داده است. هدف تحقیق، شناسایی وضعیت اشتغال و دستیابی به مسأله بیکاری و تجزیه و تحلیل عوارض جانبی و اثرات سوء اجتماعی ناشی از آن و حتی الامکان دست‌یابی و ارائه راه‌حل‌ها جهت کند کردن تأثیرات یادشده بوده است. نتایج تحقیق نشان داده است که مسأله بیکاری به شدت بر روی انواع جرائم اثرگذار است، علی‌الخصوص اعتیاد به مواد مخدر شدیداً از بیکاری تبعیت می‌نماید؛ به گونه‌ای که اغلب افراد بیکار تجربه استفاده از مواد مخدر و یا به نوعی جرائم مرتبط با آن را تجربه نموده‌اند.

اهداف تحقیق

هدف کلی: شناخت تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد با تأکید بر عوامل جمعیت شناختی

اهداف ویژه:

۱. شناسایی میزان تأثیر نابرابری در فرصت‌های شغلی در گرایش جوانان به اعتیاد.
۲. شناسایی میزان تأثیر فقر فرهنگی در گرایش جوانان به اعتیاد.
۳. شناسایی میزان تأثیر فقر مادی در گرایش جوانان به اعتیاد.
۴. شناسایی میزان تأثیر تحصیلات بیکاران در گرایش جوانان به اعتیاد.
۵. شناسایی میزان تأثیر سن بیکاران در گرایش جوانان به اعتیاد.
۶. شناسایی میزان تأثیر جنسیت بیکاران در گرایش جوانان به اعتیاد.

سؤالات/فرضیه‌ها

سؤال اصلی: تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد با تأکید بر عوامل جمعیت شناختی چقدر است؟

سؤالات ویژه:

۱. تأثیر نابرابری در فرصت‌های شغلی بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر چقدر است؟
۲. تأثیر فقر فرهنگی ناشی از بیکاری بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر چقدر است؟
۳. تأثیر فقر مادی ناشی از بیکاری بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر چقدر است؟
۴. تأثیر تحصیلات بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر چقدر است؟
۵. تأثیر سن بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر چقدر است؟
۶. تأثیر جنسیت بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر چقدر است؟

فرضیه‌ها

فرضیه اصلی:

بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد با تأکید بر عوامل جمعیت شناختی مؤثر است. فرضیه‌های ویژه

۱. نابرابری در فرصت‌های شغلی بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۲. فقر فرهنگی ناشی از بیکاری بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۳. فقر مادی ناشی از بیکاری بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۴. تحصیلات بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۵. سن بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۶. جنسیت بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.

روش شناسی پژوهش

برای انجام یک پژوهش روش‌های مختلفی وجود دارد که یکی از آنها روش پیمایشی است که در این پژوهش از آن استفاده شده است. از آنجا که در این تحقیق قصد بر آن است، تا به «بررسی تأثیر بیکاری در گرایش جوانان به اعتیاد با تأکید بر عوامل جمعیت شناختی» در سال ۱۳۹۴ در شهر همدان پردازد و این مطالعه مربوط به زمان حال است از روش میدانی با دیدی حال نگر استفاده نموده است. بنابراین، روش این تحقیق، روش توصیفی است. با این تفاسیر، تحقیق حاضر از دسته تحقیقات پیمایشی از نوع همبستگی است.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه معتادان جوان بیکار ۱۵ تا ۴۰ ساله شناسایی شده در شهرستان همدان در سال ۱۳۹۴ است که در کمپ‌های و مراکز ترک اعتیاد حضور

داشته و یا برای معالجه به این مراکز مراجعه می‌نمایند است. طبق آمار تقریبی موجود در ستاد مبارزه با مواد مخدر شهر همدان، حدود ۲۶۸۰ معتاد بیکار از این مراکز به منظور رفع درمان استفاده می‌نمایند. واحد تحلیل در این پژوهش، افراد معتاد بیکار است. در این تحقیق برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است که به قرار زیر است:

$$n = \frac{\frac{(t)^2 (Pq)}{(d)^2}}{1 + \left[\frac{1}{N} \left(\frac{(t)^2 (Pq)}{(d)^2} - 1 \right) \right]} = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.50 \times 0.50)}{(0.05)^2}}{1 + \left[\frac{1}{2680} \left(\frac{(1.96)^2 (0.50 \times 0.50)}{(0.05)^2} - 1 \right) \right]} = 336$$

رفیع پور، ۱۳۷۲: ۱۶۵

N : تعداد کل افراد جامعه آماری n : حجم نمونه پژوهش

t : اندازه متغیر در توزیع طبیعی (توزیع نرمال مربوط به منحنی گاوس) $= 1.96$

P : درصد توزیع صفت در جامعه $= 0.5$ q : درصد افراد فاقد آن صفت در جامعه

$= 0.5$

d : تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه میزان تخمین محقق برای وجود آن صفت در جامعه که حداکثر نسبت آن 0.05 یعنی $(\alpha = 0.05)$ است.

در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است. این روش نمونه‌گیری برای جامعه‌های آماری در دسترس پژوهشگر و محدود در فضای جغرافیایی خاص مناسب است (ببی، ۱۳۸۴: ۸۱)

برای گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق، از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود. از آنجایی که تحقیق حاضر پیمایشی بوده است، برای گردآوری مطالب و داده‌های مورد

نیاز تحقیق ابتدا با استفاده از روش کتابخانه‌ای و اسنادی، فصل‌های اول تا سوم طی یک دوره مطالعاتی طراحی گردیده و برای گردآوری داده‌های آماری مورد نیاز در فصل چهارم و پنجم پژوهش از ابزار پرسشنامه استفاده گردیده است.

جهت گردآوری داده‌های آماری مورد نیاز پژوهش، از یک پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در بخش اول پرسشنامه محقق ساخته، مشخصات جمعیت شناختی پاسخگویان شامل؛ سن، شغل، میزان تحصیلات، میزان درآمد خانواده، محل سکونت، میزان تحصیلات والدین، شغل والدین آنان و... سؤال شده است و در قسمت دوم این پرسشنامه به بررسی شدت اعتیاد معتادان و در قسمت سوم به بررسی اطلاعات مربوط به متغیرهای مستقل تحقیق پرداخته شده است. این سؤالات در سطح سنجش ترتیبی و بر اساس طیف لیکرت است. گزینه پاسخ‌ها شامل کاملاً مخالفم با نمره ۱، مخالفم با نمره ۲، نظری ندارم با نمره ۳، موافقم با نمره ۴ و کاملاً موافقم با نمره ۵ است. البته، برخی سؤالات منفی بوده و نمره‌گذاری فوق در آن‌ها معکوس است.

در پژوهش‌های علمی، پس از جمع‌آوری داده‌ها مهم‌ترین گامی که باید برداشته شود، پردازش داده‌های خام است زیرا این داده‌ها بدون پردازش هیچ ارزش علمی ندارند. در این راه باید از روش‌ها و فرمول‌های آماری استفاده نمود. در پژوهش حاضر از دستورات موجود در آمار توصیفی مانند فراوانی داده‌های، درصد و درصد تراکمی (تجمعی) استفاده شده است. جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز از آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شده است.

پس در ادامه حاضر، در بیان یافته‌های این پژوهش در بخش دوم مشخصات عمومی پاسخگویان و در بخش سوم نتایج سنجش متغیرهای پژوهش و در بخش چهارم یعنی تحلیل داده‌ها به آزمون فرضیه‌های پژوهش پرداخته شده است.

توصیف یافته‌ها: ۱- مشخصات عمومی پاسخگویان

۱- جنسیت پاسخگویان

اطلاعات مربوط به جنسیت پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار است:

جدول ۱-۱: توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان

جنسیت	N	P
مرد	۲۰۷	۶۱/۶
زن	۱۲۹	۳۸/۴
جمع	۳۳۶	۱۰۰

بر اساس اطلاعات جدول (۱-۱)، تعداد ۲۰۷ نفر (۶۱/۶٪) از پاسخگویان پژوهش «مرد» بوده و ۱۲۹ نفر (۳۸/۴٪) «زن» بوده‌اند.

۲- سن پاسخگویان

اطلاعات مربوط به سن پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۲-۱: توزیع فراوانی سنی پاسخگویان

سن	N	P
تا ۲۰ سال	۳۲	۹/۵
بین ۲۱ تا ۲۵ سال	۸۷	۲۵/۹
بین ۲۶ تا ۳۰ سال	۸۵	۲۵/۳
بین ۳۱ تا ۳۵ سال	۷۳	۲۱/۷
بین ۳۶ تا ۴۰ سال	۵۹	۱۷/۶
جمع	۳۳۶	۱۰۰

بر اساس اطلاعات جدول (۲-۱)، سن تعداد ۳۲ نفر (۹/۵٪) از پاسخگویان «تا ۲۰ سال»، ۸۷ نفر (۲۵/۹٪) «بین ۲۱ تا ۲۵ سال»، ۸۵ نفر (۲۵/۳٪) «بین ۲۵ تا ۳۰ سال»، ۷۳ نفر

(۲۱/۷٪) «بین ۳۱ تا ۳۵ سال» و ۵۹ نفر (۱۷/۶٪) «بین ۳۶ تا ۴۰ سال» است. کمترین سن پاسخگویان ۱۸ سال، بیشترین سن ۴۰ سال و میانگین سنی آنان ۲۸/۷۷ سال بوده است.

۳- میزان تحصیلات پاسخگویان

اطلاعات مربوط به میزان تحصیلات پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۱-۳: توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان

P	N	میزان تحصیلات
۶/۳	۲۱	بی سواد
۲۵	۸۴	کمتر از دیپلم
۳۴/۸	۱۱۷	دیپلم
۲۰/۸	۷۰	فوق دیپلم
۹/۲	۳۱	لیسانس
۳/۹	۱۳	فوق لیسانس و بالاتر
۱۰۰	۳۳۶	جمع

بر اساس اطلاعات جدول (۱-۳)، تعداد ۲۱ نفر (۶/۳٪) از جوانان مورد مطالعه بی سواد بوده و میزان تحصیلات ۸۴ نفر (۲۵٪) «کمتر از دیپلم»، ۱۱۷ نفر (۳۴/۸٪) «دیپلم»، ۷۰ نفر (۲۰/۸٪) «فوق دیپلم»، ۳۱ نفر (۹/۲٪) «لیسانس» و ۱۳ نفر (۳/۹٪) «فوق لیسانس یا بالاتر» بوده است.

۴- محل سکونت پاسخگویان

اطلاعات مربوط به محل سکونت پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۱-۴: توزیع فراوانی محل سکونت پاسخگویان

P	N	محل سکونت
۵۵/۷	۱۸۷	شهر همدان
۱۹/۹	۶۷	سایر شهرهای شهرستان همدان
۲۴/۴	۸۲	روستاهای اطراف همدان
۱۰۰	۳۳۶	جمع

بر اساس اطلاعات جدول (۴-۵)، تعداد ۱۸۷ نفر (۵۵/۷٪) از پاسخگویان پژوهش ساکن «شهر همدان»، ۶۷ نفر (۱۹/۹٪) ساکن «سایر شهرهای شهرستان همدان» و ۸۲ نفر (۲۴/۴٪) ساکن «روستاهای اطراف همدان» می‌باشند.

۵- وضعیت اقتصادی پاسخگویان

اطلاعات مربوط به وضعیت اقتصادی پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۱-۵: توزیع فراوانی وضعیت اقتصادی پاسخگویان

P	N	وضعیت اقتصادی
۱۸/۸	۶۳	بسیار ضعیف
۱۲/۸	۴۳	ضعیف
۳۶	۱۲۱	متوسط
۲۸/۶	۹۶	خوب
۳/۹	۱۳	بسیار خوب
۱۰۰	۳۳۶	جمع

طبق اطلاعات جدول (۴-۶)، وضعیت اقتصادی ۶۳ نفر (۱۸/۸٪) از پاسخگویان «بسیار ضعیف»، ۴۳ نفر (۱۲/۸٪) «ضعیف»، ۲۱ نفر (۳۶٪) «متوسط»، ۹۶ نفر (۲۸/۶٪) «خوب» و ۱۳ نفر (۳/۹٪) «بسیار خوب» بوده است.

یافته های تحقیق

۱- متغیر وابسته: شدت گرایش به مواد مخدر

اطلاعات مربوط به شدت گرایش پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به مواد مخدر به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۱-۶: توزیع فراوانی شدت گرایش پاسخگویان به ترک اعتیاد

P	N	شدت گرایش به مواد مخدر
-	-	خیلی کم
۴/۸	۱۶	کم
۱۹/۹	۶۷	تا حدودی
۵۷/۱	۱۹۲	زیاد
۱۸/۲	۶۱	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۳۶	جمع

طبق اطلاعات جدول (۴-۱۶)، میزان گرایش به اعتیاد به مواد مخدر در ۱۶ نفر (۴/۸٪) از پاسخگویان «کم»، ۶۷ نفر (۱۹/۹٪) «تا حدودی»، ۱۹۲ نفر (۵۷/۱٪) «زیاد» و ۶۱ نفر (۱۸/۲٪) «خیلی زیاد» بوده است.

۲- متغیر مستقل اول: میزان نابرابری در فرصت های شغلی

اطلاعات مربوط به میزان نابرابری در فرصت‌های شغلی در پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۷-۱: توزیع فراوانی میزان نابرابری در فرصت‌های شغلی

P	N	میزان نابرابری در فرصت‌های شغلی
۶	۲۰	خیلی کم
۱۴	۴۷	کم
۲۱/۷	۷۳	تا حدودی
۱۹/۹	۶۷	زیاد
۳۸/۴	۱۲۹	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۳۶	جمع

طبق اطلاعات جدول (۴-۱۷)، میزان نابرابری در فرصت‌های شغلی در ۲۰ نفر (۶٪) از پاسخگویان «خیلی کم»، ۴۷ نفر (۱۴٪) «کم»، ۷۳ نفر (۲۱/۷٪) «تا حدودی»، ۶۷ نفر (۱۹/۹٪) «زیاد» و ۱۲۹ نفر (۳۸/۴٪) «خیلی زیاد» بوده است.

۳- متغیر مستقل دوم: میزان فقر فرهنگی اطلاعات مربوط به میزان فقر فرهنگی در پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۸-۱: توزیع فراوانی میزان فقر فرهنگی

P	N	میزان فقر فرهنگی
-	-	خیلی کم
۹/۵	۳۲	کم
۵/۲	۵۱	تا حدودی

۳۴/۲	۱۱۵	زیاد
۴۱/۱	۱۳۸	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۳۶	جمع

طبق اطلاعات جدول (۴-۱۸)، میزان فقر فرهنگی در ۳۲ نفر (۹/۵٪) از پاسخگویان «کم»، ۵۱ نفر (۵/۲٪) «تا حدودی»، ۱۱۵ نفر (۳۴/۲٪) «زیاد» و ۱۳۸ نفر (۴۱/۱٪) «خیلی زیاد» بوده است.

۴- متغیر مستقل سوم: میزان فقر مادی

اطلاعات مربوط به میزان فقر مادی در پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۹-۱: توزیع فراوانی میزان فقر مادی

P	N	میزان فقر مادی
-	-	خیلی کم
۵/۱	۱۷	کم
۱۳/۴	۴۵	تا حدودی
۴۳/۲	۱۴۵	زیاد
۳۸/۴	۱۲۹	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۳۶	جمع

طبق اطلاعات جدول (۴-۱۹)، میزان فقر مادی در ۱۷ نفر (۵/۱٪) از پاسخگویان «کم»، ۴۵ نفر (۱۳/۴٪) «تا حدودی»، ۱۴۵ نفر (۴۳/۲٪) «زیاد» و ۱۲۹ نفر (۳۸/۴٪) «خیلی زیاد» بوده است.

در این بخش با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۱ به بررسی توزیع نرمال متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق پرداخته شد. نتایج به دست آمده از این آزمون به شرح زیر بوده است:

جدول ۱-۱: نتایج سنجش وضعیت نرمال بودن متغیرهای کمی تحقیق

متغیر	N	$\bar{x}$	S	Z	P
میزان گرایش به مواد مخدر	۳۳۶	۶۶/۹	۸/۸۸	۰/۰۸۵	۰/۰۰۱
میزان نابرابری در فرصت‌های شغلی	۳۳۶	۲۵/۹	۹/۸۶	۰/۱۰۶	۰/۰۰۱
میزان فقر فرهنگی	۳۳۶	۴۷/۰۲	۱۱/۹۳	۰/۱۲۲	۰/۰۰۱
میزان فقر مادی	۳۳۶	۴۵/۳۳	۸/۰۹	۰/۰۷۳	۰/۰۰۱

طبق اطلاعات موجود در جدول (۴-۲۰)، از آنجایی که میزان آماره کولموگروف-اسمیرنوف و میزان خطای برآوردی در متغیرهای مورد بررسی به ترتیب برابر با $(P=۰/۰۰۱ و Z=۰/۰۸۵)$ ، $(P=۰/۰۰۱ و Z=۰/۱۰۶)$ ، $(P=۰/۰۰۱ و Z=۰/۱۲۲)$ و $(P=۰/۰۰۱ و Z=۰/۰۷۳)$ محاسبه شده و که نشان دهنده وجود تفاوت معنادار در سطوح این متغیر و ابعاد آن بوده که نشان از عدم بهنجاری (غیر نرمال) بودن داده‌های مربوطه است، لذا برای انجام آزمون‌های پارامتری باید از لگاریتم عددی (LN) این داده‌ها استفاده به عمل آید که بدین منظور لگاریتم عددی این متغیرها با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه گردیده و مورد استفاده قرار گرفته است.

- آزمون فرضیه‌های تحقیق

- آزمون فرضیه فرعی اول تحقیق

نابرابری در فرصت‌های شغلی بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه که با استفاده از آزمون رگرسیون خطی ساده سنجش شده است به شرح زیر است:

جدول ۱-۱۱. ضریب تعیین رگرسیون

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل	خطای انحراف از برآورد	دوربین واتسون
	۰/۳۲۵	۰/۱۰۶	۰/۱۰۳	۰/۱۳۱	۱/۹۸۲

نتایج جدول فوق مربوط به ضریب تعیین رگرسیون بین متغیر نابرابری در فرصت‌های شغلی با شدت گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر است. نتایج نشان می‌دهد میزان R^2 برابر با ۰/۱۰۶ است که این میزان نشان می‌دهد ۱۱ درصد از تغییرات موجود در شدت گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر شهرستان همدان ناشی از نابرابری در فرصت‌های شغلی است. به عبارتی ۱۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته، توسط متغیر مستقل قابل تبیین است. آماره دوربین واتسون، آزمون استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش‌بینی شده توسط معادله رگرسیون) را انجام داده و چون مقدار آماره آزمون دوربین واتسون (۱/۹۸۲) در فاصله ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد فرض عدم وجود همبستگی بین خطاها رد نمی‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد چون این فرض یکی از فرضیات انجام رگرسیون است.

جدول ۱-۱۲. تحلیل واریانس

مدل رگرسیون	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۰/۶۷۷	۱	۰/۶۷۷	۳۹/۴۵	۰/۰۰۱
باقی مانده	۵/۷۲۹	۳۳۴	۰/۰۱۷		
کل	۶/۴۰۶	۳۳۵			

جدول تحلیل واریانس فوق نتایج ضریب تعیین رگرسیون نشان می‌دهد F مشاهده شده ($F=39/45$) در سطح آلفای $0/001$ درصد معنادار است و فرض صفر رد می‌شود، در نتیجه ضریب تعیین رگرسیون قابل تأیید است.

جدول ۱-۱۳. معادله خط رگرسیون

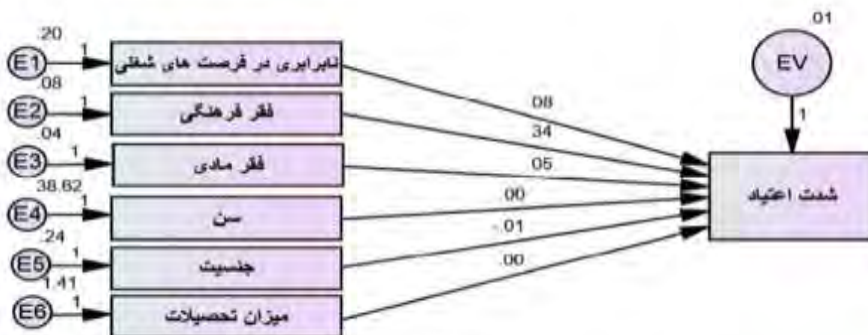
سطح معناداری	t	بتای غیر استاندارد		مدل رگرسیون	
		بتای استاندارد	خطای معیار		
0/001	75/25	0/325	0/051	3/87	عرض از مبدأ (a)
0/001	6/28		0/016	0/101	نابرابری در فرصت‌های شغلی

جدول بتا در فوق نتایج نهایی رگرسیون را نشان می‌دهد و با توجه به این جدول می‌توان معادله خط رگرسیون را ترسیم کرد: شدت گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر $3/87 + 0/101 \times$ (نابرابری در فرصت‌های شغلی).

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که متغیر نابرابری در فرصت‌های شغلی دارای قدرت قابل تأثیر بر شدت گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر است و این تأثیر قابل پیش‌بینی است؛ به این صورت که به ازای یک واحد افزایش در نابرابری در فرصت‌های شغلی، به میزان ۳۳ درصد، شدت گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر در جوانان مورد مطالعه را افزایش می‌دهد و این به معنای آن است که هرچه میزان نابرابری در فرصت‌های شغلی بیشتر باشد، شدت گرایش جوانان به اعتیاد به مواد مخدر بیشتر خواهد شد. در نتیجه، می‌توان فرض صفر را مردود و فرض تحقیق را پذیرفت و چنین نتیجه‌گیری نمود که؛

نابرابری در فرصت‌های شغلی بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.

جهت آزمون مدل تحلیل مسیر (رگرسیون خطی چند متغیری) از نرم افزار Amos استفاده به عمل آمده است. نتایج به دست آمده از آزمون مدل تحلیل مسیر داده‌های تحقیق حاضر به شرح زیر است:

نتایج آزمون مدل، نتایج آزمون رگرسیونی را تأیید نموده و نشان داده است که از بین عوامل شش‌گانه فوق سن و تحصیلات به صورت مستقیم بر گرایش جوانان به اعتیاد اثر ندارد همچنین جنسیت عامل مؤثری بر اعتیاد نبوده و تأثیر فقر مادی در این مدل نیز بر متغیر وابسته بسیار کم است، اما در درجه اول؛ فقر فرهنگی و در درجه دوم نابرابری در فرصت‌های شغلی به شدت بر گرایش به اعتیاد جوانان اثر دارد. در این بخش، به بررسی نتایج به دست آمده از تحلیل داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی پرداخته شده است. نتایج به دست آمده نشان داده است که:

۱. نابرابری در فرصت‌های شغلی بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۲. فقر فرهنگی ناشی از بیکاری بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۳. فقر مادی ناشی از بیکاری بر گرایش جوانان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۴. تحصیلات بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر ندارد.
۵. سن بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر دارد.
۶. جنسیت بیکاران بر گرایش آنان به اعتیاد مواد مخدر تأثیر ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر در دو قسمت توصیفی و استنباطی طبقه‌بندی گردیده و در این بخش به صورت خلاصه آورده شده است. نتایج مشخصات جمعیت شناختی پاسخگویان نشان داد که از مجموع افراد مورد مطالعه ۲۰۷ نفر مرد و ۱۲۹ نفر زن بوده‌اند که نسبت زنان به مردان کم‌تر بوده است چرا که در جامعه آماری تحقیق نیز تعداد زنان کمتر از تعداد مردان بوده است؛ کم‌ترین سن پاسخگویان پژوهش ۱۸ سال، بیشترین سن آنان ۴۰ سال و میانگین سنی کل پاسخگویان ۲۸/۷۷ سال بود که نشان از جوانی جامعه آماری تحقیق می‌دهد. بررسی وضعیت تحصیلات پاسخگویان نیز نشان داد که ۶/۳٪ از آنان بی‌سواد بوده و میزان تحصیلات ۲۵٪ کم‌تر از دیپلم، ۳۴/۸٪ دیپلم، ۲۰/۸٪ فوق‌دیپلم، ۹/۲٪ لیسانس و ۳/۹٪ فوق‌لیسانس یا بالاتر بوده‌اند که این نتیجه نشانگر آن است که میانگین میزان تحصیلات جوانان معتاد شهرستان همدان دیپلم و بالاتر بوده و تعداد بی‌سوادان آن‌ها بسیار کم است. بررسی وضعیت تأهل جوانان معتاد نشان داد که ۲۶/۲٪ از پاسخگویان مجرد، ۵۷/۷٪ متأهل و ۱۶/۱٪ از همسر خود جدا شده می‌باشند که نشان از میزان بالای طلاق در بین پاسخگویان بوده است. بررسی محل سکونت آنان نیز نشان داد که ۵۵/۷٪ از پاسخگویان ساکن شهر همدان، ۱۹/۹٪ ساکن سایر شهرهای شهرستان همدان و ۲۴/۴٪ ساکن «روستاهای اطراف همدان» می‌باشند. بررسی وضعیت اقتصادی پاسخگویان نیز نشان داده است که وضعیت ۱۸/۸٪ از آنان بسیار ضعیف، ۱۲/۸٪ ضعیف، ۳۶٪ متوسط، ۲۸/۶٪ خوب و ۳/۹٪ بسیار خوب بوده است که در مجموع نتایج حاکی از آن است که به گفته خود معتادان وضعیت اقتصادی آنان به‌طور میانگین حول وضعیت متوسط بوده است.

بررسی اطلاعات مربوط به وضعیت اعتیاد پاسخگویان که نشانگر گرایش به اعتیاد به مواد مخدر آنان بوده است، با سؤالات متعددی سنجش گردیده است. نتایج تک تک آن‌ها نشان داد که اولاً نوع ماده مخدر مصرفی ۲۳/۵٪ از پاسخگویان «تریاک»، ۱۱/۶٪ «مرفین»، ۸٪ «هروئین»، ۳۱/۳٪ «کراک» و ۲۵/۶٪ «شیشه» بوده که نشان از تغییر الگوی مصرف مواد مخدر از سنتی به صنعتی در بین جوانان معتاد شهرستان است که بیشتر آنان (۵۴/۵٪) از شیوه کشیدن مواد مخدر، در درجه دوم همه روش‌های استعمال و در درجه سوم از شیوه تزریق استفاده می‌نمایند. کم‌ترین میزان مصرف در بین پاسخگویان ۲ گرم و بیشترین آن ۱۵ گرم با میانگین ۶/۰۷ گرم در روز بوده است که اکثریت پاسخگویان دارای یک‌بار مصرف مواد مخدر در طول روز بوده‌اند (۴۷٪) و در درجه دوم ۳۱/۸٪ دارای دو بار مصرف روزانه بوده‌اند. بیشترین دفعات مصرف بیش از ۴ بار در ۴/۸٪ افراد اتفاق افتاده است. کمترین سن شروع مصرف مواد مخدر در جوانان مورد مطالعه ۱۰ سالگی و بیشترین سن مزبور ۲۵ سالگی بوده و میانگین این سن ۱۵/۶۸ سال بوده است. اولین ماده مخدر مصرفی جوانان مورد مطالعه در بیشترین تعداد یعنی حدود ۵۵ درصد از آنان تریاک و در درجه دوم حشیش بوده است. بیشترین سابقه مصرف مواد مخدر در حدود ۲۶ درصد افراد بین ۳ تا ۵ سال، سپس در حدود ۲۲ درصد از آنان بین ۶ تا ۱۰ سال و در درجه سوم در حدود ۲۱ درصد آنان بین ۱ تا ۲ سال بوده است. شدت وابستگی در افراد مورد مطالعه به مواد مخدر در بیش از ۶۰ درصد آنان زیاد و خیلی زیاد بوده و مابقی در حد متوسط دارای وابستگی دارویی بوده‌اند که نشانگر شدت بالای وابستگی این افراد بوده است. امیدواری به ترک اعتیاد نیز در این افراد در حد متوسط و کمتر قرار داشته است (بیش از ۵۸ درصد).

پیشنهادات

۱-۱. یکی از دیگر از نتایج پژوهش نشانگر وجود ارتباط بین فقر فرهنگی و اعتیاد به مواد مخدر است. با بررسی علل گسترش فقر فرهنگی در جامعه و رفع مشکلات موجود در این قسمت، به خوبی می‌توان با هنجارمند کردن افراد و جوانان در راستای غنای فرهنگی آنان، افرادی قانونمند که نسبت به قوانین اجتماعی کرنش می‌نمایند، تربیت نموده و از انحرافات اجتماعی جلوگیری نمود. برای این منظور، باید از دو نهاد مهم تربیتی یعنی خانواده و نظام آموزشی شامل رسانه‌ها دانشگاه‌ها مدارس و مراکز آموزشی و فرهنگی غفلت ننموده، با استفاده از شیوه‌درونی کردن ارزش‌ها، نسل‌های بعدی را به بهترین شیوه تربیت و اجتماعی نمود تا بدین وسیله بتوانیم در جهت ارتقای فرهنگی قدم‌های بلندی برداریم.

۲-۱. در بعد تعلیمات آموزشی؛ فرزندان خانواده‌های ضعیف مورد توجه ویژه آموزشی قرار گرفته و ضمن روشن ساختن اذهان آنان نسبت به اعتیاد سعی در واکنش نمودن آنان از نظر فکری نسبت به اعتیاد به مواد مخدر به عمل آید.

۳-۱. قراردادن برنامه‌های آموزشی در سبب تغذیه فکری خانواده‌های طبقات پایین جامعه در برنامه‌های آموزشی رسانه‌های تصویری، صوتی و ایجاد کارگاه‌ها آموزشی جمعی می‌تواند آثار خوبی بر افکار و نوع نگرش خانواده‌های فقیر جامعه داشته باشد.

۴-۱. فرهنگی نمودن ورزش همگانی نیز می‌تواند در جلوگیری از آلودگی طبقات مختلف اجتماعی به مواد مخدر اثرگذار باشد. ساخت و استفاده از ورزشگاه‌ها در مناطق پایین دست جامعه می‌تواند ضمن پر کردن اوقات فراغت جوانان، آنان را از گرفتار شدن در دام اعتیاد رهایی بخشد.

۵-۱. مسئولان بالادستی و رده اول کشوری در زمینه مبارزه با فقر، علی‌الخصوص فقر فرهنگی و سپس فقر مادی برنامه‌ریزی‌های بنیادی در این استان و شهرستان‌های

دیگر آن نمایند. در این راستا می‌توانند از خلاقیت‌ها و توانمندی‌ها استان استفاده نموده (همچون توریسم و اکوتوریسم) و به غنای فرهنگی و اقتصادی شهرستان توجه ویژه کنند.

پیشنهادهایی برای دفتر تحقیقات کاربردی

۱. پیشنهاد می‌شود در این دفتر بر روی عوامل جدید اثرگذار بر روی اعتیاد به مواد مخدر کار شود.

۲. پیشنهاد می‌شود دفتر تحقیقات کاربردی با مراکز دانشگاهی و تحقیقات علمی پل ارتباطی ایجاد نموده و از آخرین یافته‌های علمی در زمینه مبارزه با اعتیاد و پیشگیری از آن متمرکز گردد.

۳. پیشنهاد می‌شود همان‌طور که اعتیاد به مواد مخدر در حال تغییر شکل و تغییر حالت است، دفتر تحقیقات کاربردی ناچا نیز از حالت سنتی فاصله گرفته و رو به سمت تحقیقات جدید با رویکردهای جدید همچون استفاده از روش‌های تحقیق کیفی و یا مخلوط (کمی و کیفی) نماید.

۴. پیشنهاد می‌شود آموزش‌های ویژه روش‌های تحقیق با استفاده از اساتید مجرب در این زمینه در این نهاد برگزار گردیده و محققان با روش‌های نوین تحقیق در زمینه اعتیاد به مواد مخدر آشنا گردند.

پیشنهادهای برای معاونت اجتماعی

۱. با تکیه بر مدل تحلیلی تحقیق و آزمون این مدل و نتایجی که از آن به دست آمده است پیشنهاد می‌گردد این نهاد در راه ارتقای برنامه‌های فرهنگی - اجتماعی اقدام به طراحی برنامه‌های متنوعی همچون تهیه برنامه‌های تلویزیونی، فیلم و تألیف کتب و مجله‌های ویژه برای مبارزه با مواد مخدر نماید و از طرفی معاونت اجتماعی ناچا با برنامه‌ریزی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی به مهارت‌افزایی حرفه‌ای کارشناسان،

مشاوران، مددکاران و سایر منابع انسانی متخصص در زمینه مواد مخدر و اعتیاد به مواد مخدر بپردازد.

۲. این نهاد با تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر در بروز اعتیاد به مواد مخدر یک الگوی پایدار از اعتیاد به مواد مخدر در مناطق شهری به طور اختصاصی طراحی نموده و سعی در سبقت گرفتن از جرم در جامعه باشد.

۳. پیشنهاد می‌گردد این نهاد با ایجاد هماهنگی و تعامل با انجمن‌های علمی تخصصی روانشناسی، مددکاری، جامعه‌شناسی به دستیابی به آخرین فن‌آوری‌های علمی در زمینه پیشگیری و درمان اعتیاد به مواد مخدر پرداخته و با ارائه راهکارهای مؤثر در جلوگیری از این پدیده اثر بیشتری داشته باشد

منابع

آتشین، محمدرضا. (۱۳۹۰). اعتیاد، بیماری یا جرم، سمنان: سایان
 آقابخشی، حبیب (۱۳۸۹). اثرات اعتیاد پدر بر کارکردهای خانواده، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰.
 آقاجانی، حسین. (۱۳۸۷). اعتیاد و بازپروری معتادان، تهران: سازمان بهزیستی کشور
 آکرز، توماس. (۲۰۰۴). نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی، ترجمه بهرننگ صدیقی، تهران: نام‌آوران
 احمدی، نوذر (۱۳۹۲). تحلیل جامعه‌شناختی از تأثیرات بیکاری بر امنیت ملی، دانش انتظامی، شماره ۳ و ۴، صص ۱۹-۸

ارگاس فوروندا، اسکار. (۱۳۸۰). علوم اجتماعی و مشکل بیکاری جوانان در جهان، ترجمه سازمان ملی جوانان، تهران: نشر روناس

اسلامی تبار، حمید. (۱۳۸۹). چگونه می‌توان بر مشکل بیکاری غلبه کرد، ماهنامه بورس، شماره ۱۷

- اکبری پور، صفدر، (۱۳۸۳). نگاهی به وضعیت اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی، ماهنامه کار و جامعه، شماره ۵۳: ۴۳-۴۶.
- اکبری، محمد، (۱۳۸۸). اشتغال و اعتیاد، تهران: سامانتا.
- بشیری، حسین، (۱۳۷۲). جامعه‌شناسی سیاسی معاصر، تهران: نور.
- بوالهروی، جعفر (۱۳۹۲). ارزیابی سوء مصرف مواد مخدر در زندان‌های ایران، فصلنامه علمی، پژوهشی سؤ مصرف مواد، سال اول شماره ۲۳.
- بهادران، سپیده، (۱۳۸۰). بررسی علل و عوامل جامعه‌شناختی اعتیاد در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- پائولسن، لن؛ رویبسون، آتروس، (۲۰۰۴). مصائب جوامع نوین: اعتیاد به مواد مخدر و عوامل توسعه استفاده از آن، ترجمه محمد قاسم‌زاده، تهران: یاشار.
- تامس، مک ترنان، (۱۹۹۹). با جامعه‌شناسی در جامعه نوین بشری، ترجمه فریدون کناری، ۱۳۹۱، تهران: نشر روان.
- ثلاثی، محسن، (۱۳۸۸). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، تهران: علمی، چاپ نهم.
- جوادیان، علی، (۱۳۸۹). مرضی به نام اعتیاد به مواد مخدر، اصفهان: صائب.
- حاج حسینی، منصوره؛ اخوان تفتی، مهناز، (۱۳۹۲). مقایسه سبک اسناد در جوانان معتاد و غیر معتاد شهر یزد، فصلنامه اعتیاد پژوهی، سال اول، شماره ۳.
- حقیقتیان، منصور، (۱۳۹۴). نظریات جدید جامعه‌شناسی با تأکید بر سرمایه اجتماعی، اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان.
- دانا، پرویز، (۱۳۸۶). از کجا آمد؟ نگاهی به تاریخچه مواد مخدر، تبریز: آراز.
- داوری، محمد، (۱۳۸۹). پیشگیری و کنترل اعتیاد با نگرش اسلامی، قم: نقش کلک.
- رضایی، سوسن، (۱۳۹۲). ساخت شخصیت معتادان، تهران: مجله حیات سبز، ش سوم.
- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۹۰). کندوکاوها و پنداشته‌ها، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۷۰). توسعه و تضاد، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- روزنامه ایران، (۱۳۸۹). درباره تعریف اشتغال، کد مطلب: ۶۴۲۵.
- سالک پور، زهره، (۱۳۹۲). کودکان و بحران اعتیاد، تهران: مرکز برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

سام آرام، عزت‌الله، (۱۳۹۲). نقش عوامل اجتماعی در بیکاری جوانان، مجله کار و جامعه، شماره ۶۳: ۳۴-۳۸

ستوده، هدایت‌الله، (۱۳۹۰). آسیب شناسی اجتماعی، تهران: آوای نور
سخاوت، جعفر، (۱۳۸۵). اتیولوژی جامعه‌شناسی اعتیاد، گزارش جهانی مواد مخدر.
سفیری، خدیجه، (۱۳۷۳). مددکاری اجتماعی، پیشگیری از عود اعتیاد، پروژه تحقیقاتی، تهران: مرکز پژوهش صدا و سیما.

سلیمی، علی؛ داوری، محمد، (۱۳۸۹). جامعه شناسی کجروی، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
سیاسی، علی‌اکبر، (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی و بررسی مسائل اجتماعی، تهران: سمت.
شایسته، سیاوش، (۱۳۹۳). مقایسه شخصیتی جوانان معتاد به مواد مخدر و جوانان عادی در گروه سنی ۱۴-۲۲ سال در استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس شهیدی، محمد حسن (۱۳۹۳). مواد مخدر، امنیت اجتماعی و راه سوم، تهران: انتشارات اطلاعات.
شایسته، سیاوش، (۱۳۸۸). مقایسه شخصیتی جوانان معتاد به مواد مخدر و جوانان عادی در گروه سنی ۱۴-۲۲ سال در استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس
صادقی اهری، سعید، (۱۳۸۹). بررسی علل بازگشت مجدد به اعتیاد در بیماران مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد وابسته به بهزیستی، فصلنامه اعتیاد پژوهی، سال اول، شماره ۲.
صارمی، فرحناز (۱۳۷۸). بررسی تأثیر عوامل اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر اعتیاد؛ مطالعه موردی: زندان شهرکرد، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.

صیدایی، سید اسکندر، (۱۳۹۰). هم افزایی ادارات برای پیشگیری از اعتیاد، استانداری استان ایلام.
عیسی زاده، سعید؛ بلالی، اسماعیل قدسی، محمد علی، (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بیکاری و طلاق در ایران طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۴۵، ماهنامه کار و جامعه، شماره ۱۳۰: ۵۲-۴۱

غلامی آبیز، محسن (۱۳۹۱). بررسی علل اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر اعتیاد؛ مطالعه موردی اردوگاه پیرنجان شهر شیراز، فصل نامه علمی، پژوهشی سؤ مصرف مواد، سال دوم، شماره ۵
فرایندی، داوود، (۱۳۷۷). بیکاری و علل آن، مجله کار و جامعه، شماره ۲۹: صص ۲۲-۱۲
فرجاد، محمدحسین، (۱۳۹۰). بررسی مسائل اجتماعی ایران، تهران: اساطیر، چاپ چهارم.
فرهمندی، سیدعیسی، (۱۳۹۳). اعتیاد در جوانان و ارتباط آن با متغیرهای اجتماعی، پژوهشی نوین در جامعه شناسی، به سفارش سازمان ملی جوانان

قریشی نژاد، رقیه (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی معتادان به مواد مخدر با افراد عادی در شهرستان قزوین، ژرفای تربیت، سال دوم، شماره ۱۷.

قلی‌پور، رحمت‌الله، (۱۳۸۱). علل و عوامل بیکاری، ماهنامه کار و جامعه، شماره ۴۳: ۴۱ - ۳۵
کشوری، محمد. (۱۳۸۹). جوانان و اعتیاد در ملایر، پژوهش کیفی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

کوئن، بروس (۱۳۹۳). مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه غلام‌عباس توسلی و رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.

گل‌پرور، فهیمه. (۱۳۸۵). اشتغال زنان در قوانین، فصلنامه فقه و حقوق خانواده، شماره ۴۴: ۱۶۴ - ۱۴۱

گیدنز، آنتونی (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
لابن، استیفن. (۱۳۸۳). بیکاری، فقر و ناهنجاری‌های اجتماعی، ماهنامه گزارش، شماره ۴۲: ۶۵ - ۶۴
ماهوتیان، سیدمحمد. (۱۳۸۹). از ناکجا آباد، جستجو در مسائل اجتماعی، تهران: ندای وطن.
مبارکی، محمد (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی دانشگاه تهران.

محبوبی منش، حسین (۱۳۹۳). اعتیاد مردان، تهدیدی علیه زن و خانواده، فصلنامه شورای فرهنگی، اجتماعی زنان، سال ششم، شماره ۲.

محسنی، منوچهر. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، تهران: بابک.

مداح مجید. (۱۳۹۰). بیکاری و بزهکاری در ایران: تحلیل نظری و تجربی، فصلنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۸۶: ۱۹۷ - ۱۸۸

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۱). نتایج آمارگیری نیروی کار

موسایی، میثم؛ گرشاسبی فخر، سعید. (۱۳۹۲). بررسی رابطه‌ی بین بیکاری و قاچاق مواد مخدر در

ایران، فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال اول، شماره ۲: ۱۶۸ - ۱۴۵

مشکانی، محبوبه. (۱۳۸۱). فجایع اقتصادی و پیامدهای ناهنجار، فصلنامه کار و اندیشه، شماره ۲۸: ۴۱ - ۳۳

معیدفر، سعید. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی نظم، تهران: نگاه دانش

ممتاز، فریده، (۱۳۹۲). انحرافات اجتماعی، نظریه‌ها و دیدگاه‌ها، چاپ اول، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ سوم.

منصوری، ساعد، (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی در قرون اخیر، منتشر نشده.

نظری، محسن، (۱۳۹۰). اقتصاد کلان، چاپ بیست و هفتم، تهران: نشر نگاه دانش

نیری، حسن، (۱۳۸۹). دستور کار نظام رفاه اجتماعی و اشتغال، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۱: ۳۳-۳۵

وسه، مارتینز؛ مسنر، ویلیام، (۱۹۹۹). جامعه‌شناسی دستخوش چالش‌ها، ترجمه میرمحمد ساعد، تهران: لبریز

هاشمیان‌فر، علی، (۱۳۹۲). نگاه نو، اقدام نو در مبارزه با مواد مخدر، ریاست جمهوری ستاد مبارزه با مواد مخدر

هومن، حیدرعلی، (۱۳۸۵)، استنباط آماری در پژوهش رفتاری، تهران: سمت.

یعقوبی، علی، (۱۳۹۰). تاملی جامعه‌شناختی در تشخیص و تعیین اولویت مسائل اجتماعی ایران،

فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال دوم، شماره ۱: صص ۲۲۳-۱۹۵

Islam,SK. Nazrul and et al (۲۰۰۰). sexual life style ,Drug habit and socio- demographic status of Drug Addict in Bangladesh. Public Health, vol. ۴۴۴ ,N. ۵

Brissing, P, Farrow. JA (۱۹۹۰) A new look at gender difference in - drinking and driving in flunkies experiences and attitudes among new among new adolescent drivers. Health Education & Behavior, Vol. ۱۷, No. ۲ [http:// www.elsevier.com](http://www.elsevier.com)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی